

Vojna za Slovenijo 1991 kot vojaška kampanja ali operacija

War of Slovenian Independence of 1991 as a Military Campaign or Operation

Povzetek

Vojna za Slovenijo predstavlja za Slovence kratko, a pomembno zgodovinsko obdobje in posebno poglavje v dolgem procesu osamosvajanja slovenskega naroda. Konflikt med Jugoslovansko ljudsko armado in Republiko Slovenijo je po razglasitvi slovenske samostojnosti dosegel vrelišče in razsežnost oboroženega spopada. Sam oboroženi spopad junija in julija 1991 predstavlja posebnost, če ga ocenjujemo z vidika vojaške večšine in hierarhije ravni bojnih delovanj, saj po obliki in intenziteti (angažirane sile, prostor in trajanje spopada) predstavlja operacijo – za slovensko stran obrambno operacijo, ki je dosegla nacionalni strateški cilj. Doseganje strateških ciljev pa je bistvena lastnost kampanje, ki je kot oblika bojnega delovanja znotraj hierarhije ravni bojnih delovanj nadrejena operaciji. Tako je na oboroženi spopad v Sloveniji mogoče in treba pogledati tudi z vidika kampanje, ki je potekala v širšem časovnem okviru konflikta. Ta je v večini svojega trajanja potekal kot konflikt nizke intenzivnosti, v najbolj zaostrenem obdobju pa je prerasel v oboroženi spopad in obrambno operacijo znotraj kampanje.

Ključne besede: *vojna za Slovenijo, kampanja, operacija, oboroženi spopad in konflikt nizke intenzivnosti, hierarhija ravni bojnih delovanj.*

Abstract

To Slovenians, the War of Slovenian Independence represents a short yet important historical period, and a special chapter in the long process of the fight for independence of the Slovenian nation. The conflict between the Yugoslav People's Army and the Republic of Slovenia reached boiling point and became an armed conflict. The armed conflict in June and July 1991 differs from other armed conflicts when assessed in terms of the military skill and hierarchy of the combat operation levels, since, based on its form and intensity (committed forces, and the location and duration of the conflict), it represents an operation – a defence operation for the Slovenian side – which achieved the strategic objective. Reaching strategic objectives is an essential characteristic of a campaign, which, as a form of combat operation, is superior to an operation within the hierarchy of combat operation levels. The armed conflict in Slovenia can and should be viewed from a campaign standpoint; the campaign took place within the broader time frame of the conflict, which was for the majority of its duration a low-intensity conflict, and which, during the period of the highest tension, escalated into an armed conflict and defence operation within the campaign.

Key words: *War of Slovenian Independence, campaign, operation, armed conflict, low-intensity conflict, hierarchy of combat operation levels.*

1 Uvod

Proces osamosvajanja slovenskega naroda, kakor ga vidimo z zgodovinskega vidika, je potekal zelo počasi in dolgo. Majhen slovenski narod je moral dolgo čakati na ugodne razmere, ko je bilo uresničenje nacionalnega strateškega interesa – ustanovitve lastne države – sploh mogoče. Z uresničenjem tega interesa je slovenski narod postal nacija, kar je nedvomno najvišji cilj, ki si ga neka družbena skupnost sploh lahko postavi. Za tako ambiciozni cilj je treba doseči visoko stopnjo enotnosti znotraj družbene skupnosti in visoko stopnjo samostojnosti, ki se kaže tako v razvitosti družbenih podsistemov, kar je prvi pogoj, da narod sploh lahko preživi v lastni državi, kot tudi v skupni identiteti

naroda, ki omogoča njegovo poenotenje navznoter in razlikovanje navzven. Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja so nastale primerne razmere.

Republika Slovenija je imela znotraj Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) razmeroma visoko stopnjo avtonomije, kar je omogočalo, da so se družbeni podsistemi, povezani z vodenjem družbe in življenja v njej, toliko razvili, da za pravilno delovanje družbe SFRJ ni bila več nujna. Postajala je celo odvečna. Slovenija je bila že dolgo osamosvojena v kulturnem smislu, čakali pa so jo še drugi vidiki osamosvajanja: politični, gospodarski, finančni, pravni, pa tudi vojaški.

Kot proces osamosvajanja, ki je zagotovo predstavljal nacionalni strateški cilj, lahko imenujemo celoto vseh prizadevanj za osamosvojitve naroda, na vseh področjih družbenega življenja in obstoja, tudi na vojaškem področju. Težko bi se bilo opredeliti do pomena posameznih vidikov, še težje bi jih po pomenu primerjali med seboj, saj je bil proces osamosvajanja odvisen od uresničitve prav vsakega od njih in hkrati sinergije vseh. Je pa res, da so imeli v različnih obdobjih posamezni vidiki različen vpliv na uspešno izvedbo celotnega procesa osamosvajanja. Tako je bil politični proces pomemben v celotnem obdobju osamosvajanja, ki ga je vojaški vidik »zasenčil« le med oboroženimi spopadi. Po končanju spopadov so postajali čedalje pomembnejši gospodarski, finančni, pravni in socialni vidiki osamosvojitve oziroma procesi, ki so omogočali življenje družbene skupnosti v lastni državi in priznanje te države v mednarodni skupnosti ter posledično vključitev nove samostojne države v mednarodno družbo in mednarodne tokove.

Ne glede na to, kako intenziven je bil neki proces v posamezni fazi osamosvajanja, je treba poudariti, da so potekali vsi hkrati ves čas. Prav vsi so bili za slovenski narod strateškega pomena in prav vsi so se vodili z najvišjih ravni odločanja slovenske družbe.

Predmet tega prispevka je vojna za Slovenijo iz perspektive hierarhije ravni bojnih delovanj ali z vidika operativne veščine: med kampanjo in operacijo.

Ker so merila za posamezno hierarhično raven bojnega delovanja precej široka in meje med njimi niso tako jasno, enopomensko začrtane, je treba vsak oboroženi spopad posebej ovrednotiti s tega stališča, saj gre pri taki analizi za prepletanje veliko dejavnikov, ki vplivajo na kategorizacijo obsega vojaških

aktivnosti in tako na določitev ravni bojnega delovanja. Tu gre za vojaške in nevojaške, kvantitativne in kvalitativne dejavnike, ki nam pomagajo razumeti bistvene razsežnosti oboroženega spopada, njegove elemente in etape v času in prostoru.

Prispevek predstavlja poskus takega vrednotenja konflikta, ki je pred skoraj tremi desetletji močno spremenil tok zgodovine za Slovenijo, tedanjo Jugoslavijo in tudi širše ter močno zarezal v usodo mnogih.

2 Hierarhična struktura oblik bojnih delovanj

Hierarhija nam pove, kako je sistem sestavljen, kaj ga gradi in kako so povezani njegovi podsistemi v sistem oziroma med seboj. Podobno so hierarhično razdeljene tudi ravni bojnih delovanj, ki hkrati predstavljajo oblike bojnih delovanj. Ločimo šest oblik oziroma hierarhičnih ravni bojnih delovanj (Žabkar, 2003, str. 160):

- sistemi kampanj, ki sestavljajo vojno ali posamezne etape vojne;
- kampanje;
- operacije;¹
- bitke;
- boji;
- dvoboji.

Oblike bojnih delovanj so odvisne predvsem od kompleksnosti, obsega in pomena (pomembnosti) vojaškega cilja. Tako je za obvladovanje večjih, kompleksnejših vojaških ciljev treba uporabiti večje, bolj kompleksne (raznovrstne) sile, običajno za dalj časa in na večjem prostoru. Za manjše cilje pa potrebujemo manjšo silo, na manjšem prostoru, ki običajno zahteva tudi manj časa. Posledično to določa tudi izbiro ustrezne oblike bojnega delovanja. Tako glede na obseg vojaškega cilja ločimo med taktičnim delovanjem, operacijami in kampanjami. Praviloma se strateški in operativni cilji dosegajo s kampanjami ali operacijami (Vego, 2009, str. V-3).

¹ Zaradi vse preveč razširjene uporabe besede operacija in mnogih pomenov, ki jih pojem obsega predvsem na Zahodu, se v ameriški vojaški misli uveljavlja pojem *major operation*, torej večja operacija, kar ustreza pomenu pojma *operacija*, kot je uporabljen v prispevku.

2.1 Kampanja

S stališča večšine vojskovanja predstavljajo kampanje najkompleksnejšo obliko bojnega delovanja. »Kampanja je serija medsebojno povezanih operacij, usmerjenih v doseganje strateških ali operativnih ciljev v danem času in prostoru« (JP 5.0, 2017, GL-6). Podobno, a bolj natančno Vego (2009, str. V-6) opredeli kampanjo kot »serijo medsebojno povezanih večjih bojnih delovanj, ki potekajo zaporedno ali vzporedno, v kombinaciji z nevojaškimi sredstvi in so sinhronizirana v prostoru in času z namenom doseganja strateških ciljev v danem delu vojskovališča. Kampanje se izvajajo na podlagi skupne operativne ideje (scheme) in pod enotnim poveljstvom. Vedno se izvajajo ob uporabi dveh ali več zvrsti oboroženih sil. Pogosto se izvajajo z mednarodnimi silami.«

V kvantitativnem smislu bolj določeno definicijo ponuja Žabkar (2003, str. 163), ki poleg strukture kampanje, ki je »sestavljena iz kombinacije različnih operacij, od katerih nekatere potekajo vzporedno, nekatere pa zaporedno«, opredeli tudi raven enot, ki praviloma izvajajo kampanjo, kot so skupine armad in bojne flote. Opredelitev sil, s katerimi se kampanja izvaja, je izrazito visoka, saj so skupine armad, ki usklajeno delujejo v sodobnih oboroženih spopadih, redkost. Udejstvovanje tako velikih sil je omejeno le na največje armade na svetu in na največje spopade, kar po drugi strani zanemarja strateške cilje malih držav, ki so prav tako v vojni in seveda ne morejo zbrati tako velikih sil. Časovno obseg kampanje opredeli bolj široko: »Trajajo lahko nekaj tednov in mesecev, včasih ves letni čas, lahko pa tudi več letnih obdobj.« Glede ciljev pa pravi, da »operacije, ki potekajo v kampanjah, povezuje skupen končni cilj, pri čemer so vmesni cilji, ki se dosežejo v posameznih operacijah, lahko dokaj različni« (prav tam).

Vego v nasprotju s »klasično« kampanjo opredeli tudi kampanjo, ki poteka v konfliktnih nizke intenzivnosti. Taka kampanja je »bolj kot iz operacij, sestavljena iz serije povezanih večjih in manjših taktičnih delovanj, usklajenih v času in prostoru, z namenom doseganja strateškega cilja ali strateškega cilja vojskovališča. V kampanjah, ki potekajo v konfliktnih nizke intenzivnosti, se lahko uporabljajo pretežno nevojaška sredstva, medtem ko so vojaška sredstva uporabljena predvsem kot podpora le-tem.« (Vego, 2009, str. V-6–8.)

Glede na naravo strateškega cilja so kampanje ofenzivne ali defenzivne, glede na prevladujoč prostor (vojskovališče), v katerem potekajo, pa kopenske ali pomorske.² Tretja razsežnost prostora (zrak) in četrta (kibernetski prostor) pa sta integralna dela tako kopenskih kot tudi pomorskih kampanj (prav tam, str. V-7).

Ogrodje kampanje je značilno sestavljeno iz treh glavnih faz: faza pred začetkom sovražnosti, faza sovražnosti in faza po sovražnosti. Za operativno poveljstvo, ki kampanjo vodi, te faze sovpadajo s tremi fazami: faza pred bojnim delovanjem, faza bojnega delovanja in faza po izvedbi bojnega delovanja (prav tam, str. V-8). V prvi fazi gre za pripravo kampanje, ko se sile mobilizirajo, zbirajo, pripravljajo na izvedbo naloge, hkrati s tem potekajo tudi druge priprave – logistične operacije, obveščevalne in protiobveščevalne operacije, informacijske in psihološke operacije z namenom, da bi se pripravilo vojskovališče, da bi bila omogočena izvedba glavne bojne operacije, ki sledi v drugi fazi. V tretji fazi gre za tranzicijo – predajo oblasti civilnim strukturam (vladi ali mednarodni strukturi).³

Trajanje kampanje je odvisno od veliko dejavnikov, na splošno pa nanjo najbolj vplivajo velikost in kompleksnost strateškega cilja ter dejavniki oboroženega boja – prostor, čas, angažirane sile in nasprotnikova volja do boja (prav tam, str. V-8).

² Kot primer ofenzivne kampanje lahko navedemo nemško kampanjo na zahodnem vojskovališču leta 1940. Njen strateški cilj je bil poraziti Francijo in Veliko Britanijo. Kampanjo je sestavljalo več zaporednih in vzporednih operacij: kopenska operacija proti državam Beneluksa in Franciji (od maja do junija), zaporedne zračne operacije proti Veliki Britaniji ter vzporedna pomorska kampanja izvedbe blokade Velike Britanije in drugih zaveznikov na morju, ki je trajala celotno obdobje vojne. Za doseg končnega strateškega cilja na zahodni fronti (zavzetje Velike Britanije) in popoln uspeh kampanje je bila načrtovana letalsko-pomorska desantna operacija, ki pa ni bila izvedena, ker pred tem niso bile uspešne predhodne zračne operacije, ki naj bi Nemčiji zagotovile prevlado v zraku in tako omogočile izkrcanje nemških sil na otočju. Vzporedno s kampanjo na zahodu je potekala tudi kampanja na severu (od aprila do junija 1940), ki je bila sestavljena iz zračno-pomorske desantne operacije proti Norveški in manjše kopenske operacije proti Danski. Primer defenzivne kopenske kampanje predstavlja obrambna kampanja poljske vojske septembra in oktobra leta 1939, ki jo je ta izvajala proti nemški okupacijski vojski na zahodu in proti sovjetski na vzhodu.

³ Tak primer predstavlja prva zalivska vojna 1990–1991, ko se je kampanja začela z obrambno operacijo Puščavski ščit (*Desert Shield*), ki je zaščitila arabske zaveznice pred morebitnim napadom iraške vojske, vzporedno pa je potekala tudi operacija strateškega transporta in zbiranja sil v vojskovališču. Nato se je nadaljevala z ofenzivno operacijo Puščavski vihar (*Desert Storm*), ki je prisilila iraško vojsko k umiku iz Kuvajta, in se nato končala s prenosom oblasti na kuvajtsko nacionalno oblast.

2.2 Operacija

Termin *operacija* izvira iz latinskega *operatio*, kar pomeni delo, aktivnost ali izvajanje naloge. Operacijo najpogosteje in najpreprosteje opredelimo kot »serijo povezanih taktičnih aktivnosti (bitk, bojov in udarov), ki jih izvajajo bojne sile in so koordinirane v času in prostoru za doseg strateških ali operativnih ciljev« (JP 3-0, 2017, GL-12). Vego (2009, str. V-33) dodaja, da operacije izvajajo različne bojne sile enega rodu ali več, izvajajo se zaporedno ali vzporedno, na podlagi enotnega načrta in pod enotnim poveljstvom za doseg operativnega, včasih omejenega strateškega cilja.

Operacije običajno izvajajo združene formacije večjih enot (armade, skupine armad, fronte), v nekaterih razmerah pa tudi manjše sile – skupine brigad ali divizije, če se s takim delovanjem dosegajo operativni cilji (npr. partizanske, osvobodilne vojne, številčno manjše armade ipd.) (VE (6), 1973, str. 454). Ta opredelitev je zanimiva, saj je ena redkih, ki ni definirana strogo s stališča velike vojske in dopušča možnost, da se operacije vodijo tudi z manjšimi enotami, kot so skupine brigad, če le dosegajo operativni cilj, upoštevajo pa tudi drugačno naravo konfliktov (partizanske, osvobodilne vojne, manjše armade).

Po Žabkarju (2003, str. 164) »operacija kot element kampanje poteka na bojevališču (v operacijski coni) kot delu vojskovališča, v njej pa praviloma sodelujejo posamezne armade oziroma jo izjemoma lahko izvajajo posamezni samostojni okrepljeni korpusi. Vsaka armadna operacija je praviloma sestavljena iz več bitk, ki jih izvajajo korpusi iz sestave armade. Bitke korpusov so povezane v skladno celoto z zamislijo poveljnika armade, ki jih kombinira, da bi dosegel cilj armadne operacije.« Definicija je zelo uporabna, ker opredeljuje mesto operacije med kampanjo, ki ji je v hierarhičnem sistemu bojnih delovanj podrejena, in med bitko, ki ji je nadrejena. Opredelitev sil, s katerimi se operacija izvaja, pa je spet zelo visoka.

Operacije so lahko ofenzivne ali defenzivne. Cilj ofenzivnih operacij je lahko popolno ali delno uničenje nasprotnika, defenzivne pa so usmerjene v izčrpavanje nasprotnika in zmanjševanje njegovih sposobnosti za nadaljevanje napada. Operacija se lahko izvaja ob uporabi ene same zvrsti oboroženih sil ali pa je združena (*joint*), lahko je tudi večnacionalna (*combined*), npr.

zavezništvo. Operacije, ki jih izvaja ena zvrst oboroženih sil, so po navadi usmerjene v nevtralizacijo nasprotnikovega ladjevja ali zračnih sil. Glede na vlogo, ki jo zavzemajo znotraj kampanje, so operacije glavne (odločilne) ali podporne (operacije za oblikovanje razmer).

V nekaterih primerih lahko operacija doseže omejen strateški cilj. Običajno je to povezano z naravo cilja oziroma kadar je strateški cilj pretežno nevojaški (diplomatski, ekonomski, psihološki) (Vego, 2009, str. V-34).

Glede velikosti območja (bojevališča) in časa, ki ju operacije obsegajo, so definicije precej neopredeljene (zelo relativne), saj je velikost območja zelo odvisna od mnogih dejavnikov: udejstvovanja sil obeh strani, oblike in značilnosti zemljišča, vremena in podnebja, demografskih, etničnih, prometnih in drugih značilnosti območja. Glede časa, ki ga obsegajo, pa lahko trajajo od nekaj tednov do nekaj mesecev. Trajanje operacije je najbolj odvisno od razmerja sil, stopnje odpora nasprotnika in prostorskih dejavnikov (Vego, 2009, str. V-35, 36). Žabkar pa opredeli čas in območje, ki ju operacija obsega, v povezavi s kampanjo: »V nasprotju s kampanjami, ki trajajo celo poletje, zimo, pomlad ali jesen in potekajo na celotnem kopenskem, pomorskem in zračnem vojskovališču, potekajo operacije na eni do dveh operacijskih smereh in v povprečju trajajo od enega do treh tednov« (Žabkar, 2003, str. 164).

Tako kot za kampanjo velja tudi za operacijo, da poteka v treh glavnih fazah: faza pred bojem, bojno delovanje, faza po izvedenem bojnem delovanju.

2.3 Primerjava značilnosti kampanje in operacije kot oblik bojnega delovanja

V zadnjih podpoglavjih sta opisani dve obliki bojnega delovanja – kampanja in operacija. Razlika med njima je po eni strani velika, po drugi strani pa je skoraj ni. Obe predstavljata večje bojno delovanje, ki lahko predstavlja sklenjeno celoto ali pa le del večje oblike bojnega delovanja. Za obe obliki je značilno, da ju vodi enotno poveljstvo, na podlagi enotnega načrta in da potekata v značilnih treh fazah. To še posebno velja, kadar je bodisi kampanja bodisi operacija samostojna, torej ko se izvaja kot najvišja oblika delovanja v danem

prostoru in ni vpeta v nadrejeno obliko delovanja.⁴ Enako sta obe obliki nujno sestavljeni iz podrejenih oblik delovanj.⁵ Obe obliki lahko obsegata skupno delovanje več držav zaveznic in združeno bojevanje več zvrsti, medtem ko se operacija izvaja tudi ob uporabi samo ene zvrsti oboroženih sil.

Glede na prostor in čas, ki ju kampanja in operacija obsegata, po definicijah ni bistvene razlike, saj sta prostor in čas v tem primeru zelo relativni kategoriji.⁶

Medtem ko operacijo sestavlja serija povezanih taktičnih aktivnosti, ki jih izvajajo bojne sile, pa je kampanja sestavljena iz serije medsebojno povezanih večjih bojnih delovanj (tj. operacij), ki potekajo zaporedno ali vzporedno, v kombinaciji z nevojaškimi sredstvi. Torej, kampanja ne poteka samo na področju bojevanja, temveč obsega tudi nevojaška sredstva, ki so koordinirana z drugimi bojnimi aktivnostmi – bojnim delovanjem.

Bistveno razliko med primerjanima oblikama pa predstavljajo cilji, ki jih dosejata oziroma v katere sta usmerjeni. Tako je kampanja usmerjena v doseganje strateških ciljev, operacija pa dosega operativne cilje in samo v nekaterih primerih tudi omejeno strateške, predvsem kadar je strateški cilj pretežno nevojaške narave.

Kaj predstavlja strateški cilj in kaj operativnega, je prav tako zelo relativno in je vezano na posamezno interpretacijo, po navadi na stališče vpletenih strani v boju. Gre za pomen, ki ga ima neki cilj za posamezno vojskujočo se stran.⁷

⁴ V sistem operacij, kampanjo, sistem kampanj.

⁵ Kampanja iz zaporednih oziroma vzporednih operacij, operacija pa iz nižjih, taktičnih oblik bojnega delovanja, iz bitk in bojev, ki prav tako potekajo zaporedno oziroma vzporedno.

⁶ Edino, kar je na tem področju mogoče z gotovostjo trditi, je, da je kampanja v primerjavi z operacijo (bistveno) večja, torej da obsega večji prostor in traja dalj časa. To velja tudi za uporabljena sredstva in celo velikost enot, ki pri tem sodelujejo. Interpretacije avtorjev so v tem smislu zelo različne in so bile že opisane.

⁷ Tako so za nemško vojsko v kampanji na zahodu 1940 manjše države Beneluksa predstavljale samo vmesne, operativne cilje kampanje, ki so omogočili doseg strateškega cilja (zavzetja zahodne obale Francije s Parizom). Nemška vojska je ozemlje teh držav izkoristila kot obvoz Maginotove linije in si tako zagotovila hiter in slabo branjen prehod za vdor v Francijo. Kar je za Nemce predstavljalo operativni cilj, pa je pomenilo strateški poraz za premagane Nizozemce, Belgijce in Luksemburžane, saj so tako za dobra štiri leta izgubili državo na račun nemškega okupacijskega režima.

Podobno velja tudi glede uporabe oborožitve in posledično uporabe sil na splošno.⁸

3 Analiza vojne za Slovenijo z vidika hierarhije bojnih delovanj

3.1 Analiza ravni ciljev

Za vojaško področje osamosvajanja v Sloveniji je značilno, da je sprva nazadovalo, saj je Slovenija kot republika znotraj Jugoslavije že imela na voljo svojo vojaško organizacijo, ki jo je vzdrževala in financirala ter delno tudi kontrolirala – Teritorialno obrambo (TO). Ko je prišlo do delne razorožitve TO prek takratnega Republiškega štaba Teritorialne obrambe (RŠTO), mimo soglasja slovenskega vodstva in proti volji slovenskega ljudstva, se je izkazalo, da je slovensko vojaško osamosvajanje ogroženo, pokazala pa se je tudi namera takratnega vodstva Jugoslovanske ljudske armade (JLA), da z vojaškimi sredstvi, tudi na račun lastne legitimnosti, prepreči osamosvajanje Slovencev.⁹

Tako je nastopil čas Manevrške strukture narodne zaščite (MSNZ), ki je pomenil alternativo TO v zagotovo najbolj kritičnem trenutku¹⁰ za slovensko osamosvajanje: v trenutku, ko se RS na TO ni mogla zanesti. Projekt MSNZ je imel operativni cilj, saj je pomenil vzpostavitev vojske, lojalne Republiki Sloveniji in z ambicijo, da vojaško zavaruje osamosvojitve. Brez uspešno

⁸ Za neko večjo državo ali oborožene sile velja določeno jedrsko orožje za taktično. Njegova uporaba v majhni državi, kot je Slovenija, pa bi imela strateške posledice. Tako lahko gledamo tudi na konvencionalne sile, pri katerih uporaba manjših taktičnih enot v majhni državi lahko doseže strateške cilje. Če je cilj povezan z vitalnim interesom države, nacije ali neke družbene skupine, potem ta za njih predstavlja strateško kategorijo, saj je od tega odvisno preživetje naštetih subjektov.

⁹ Z drugimi besedami povedano: vodstvo JLA se je odločilo, da bo ukrepalo proti slovenski obrambni zmogljivosti tudi za ceno lastne podobe med Slovenci, kar je pomenilo, da bi osamosvojitvene poskuse Slovencev zagotovo preprečilo s silo. Za Slovence je odvzem orožja pomenil velik korak nazaj v vojaškem osamosvajanju, ne le zaradi odvzetega orožja, kar je bil hud udarec vojaški moči Republike Slovenije (RS), temveč tudi zato, ker je vrh TO – RŠTO – s tem pokazal, da ni lojalen slovenski oblasti niti ni pripravljen zavarovati slovenske osamosvojitve.

¹⁰ Po našem mnenju je bila to najbolj kritična točka v pripravah na oboroženi spopad. TO je bila razorožena in vodena mimo slovenskih vodstvenih struktur, MSNZ pa še v povojih. To je bil zadnji zares ugoden trenutek za obračun s Slovenci, ki pa ga JLA ni izkoristila.

izvedene faze MSNZ in uresničenja njenega cilja ne bi bilo mogoče uresničiti poznejšega strateškega cilja – vojaške osamosvojitve. Do oktobra, ko je MSNZ prenehala obstajati, je krepko narasla, se dodatno oborožila in na novo organizirala, tako da je ob koncu predstavljala upoštevanja vredno oboroženo silo, ki je bila nato vključena v TO. Za to obdobje je značilno, da je predvsem JLA grozila z oboroženo silo, priprave slovenskih obrambnih sil pa so potekale v strogi tajnosti.

Po vključitvi MSNZ v TO so se priprave na oboroženi spopad nadaljevale v podobnem smislu, vendar bolj očitno. TO je od MSNZ prevzela odgovornost za zavarovanje osamosvojitve. Konflikt z JLA se je nadaljeval in dosegel vrelišče z dogodki v Pekrah. Tudi za to obdobje je značilno, da je predvsem JLA grozila z oboroženo silo, vendar so tokrat tudi slovenske obrambne sile že javno kazale svoje zmogljivosti, v Pekrah pa je bilo v konfliktu uporabljeno tudi orožje z obeh strani, takrat le kot resna grožnja.

Po razglasitvi neodvisnosti je JLA v Sloveniji začela vojaško operacijo z omejenimi cilji, kar je bilo največ, kar je v tistem trenutku lahko prikazala kot potrebno in legitimno pred političnim vodstvom SFRJ, republikami in svetom. »Jugoslovanski vojaški vrh je moral prikazati svoj oboroženi poseg kot omejeno akcijo ponovne vzpostavitve zveznega policijskega in carinskega nadzora nad mednarodnimi mejnimi prehodi« (Bebler, 2005, str. 54). Vsekakor pa je bilo to tudi posledica podcenjevanja nasprotnika – slovenskih obrambnih sil, saj je bil vrh JLA prepričan, da bo vojaška operacija, ki so jo načrtovali v Beogradu, dosegla svoj namen in da bodo tako preprečili osamosvojitve Slovenije. Operacija JLA je imela cilj zasesti zunanje meje RS z Italijo, Avstrijo in Madžarsko ter letališča v državi, tako odrezati Slovenijo od zunanjega sveta, potem pa bi obračunali s političnim vodstvom (Analiza bojnega delovanja TO RS, 1991).

Slovenske obrambne sile so bile pripravljene in so v obrambni operaciji v nekaj dneh blokirale nasprotnika na terenu in v vojašnicah, zasedle nekatera skladišča oborožitve in tako povečale svojo bojno moč, nasprotnika na ozemlju RS pa prisilile v pasivnost. Ker so večnacionalne enote pod vplivom usklajenega bojnega, psihološkega in informacijskega delovanja slovenskih obrambnih sil in drugih organov RS hitro razpadle, nepopolnjene in brez ustrezne logistične podpore ujete v vojašnice pa niso imele več vpliva na

nadaljnje dogajanje v Sloveniji. Tako je obrambna operacija slovenskih obrambnih sil dosegla nedvomno nacionalni strateški cilj, za katerega se je pripravljala in tako zavarovala slovensko osamosvojitvev.

3.2 Analiza sil in sredstev strani v konfliktu

3.2.1 Sile in sredstva Jugoslovanske ljudske armade

Načrt za vojaško operacijo JLA v Sloveniji »Zavarovanje državne meje« je pripravil Generalštab oboroženih sil (Nanut, 2004, str. 70), torej je nastal na strateški ravni.¹¹ Med osamosvajanjem je ozemlje RS v celoti spadalo pod poveljstvo 5. vojaškega območja (VO), ki je dobilo nalogo, da operativno izvede vojaški poseg v Sloveniji.

Podatki o številu vojakov JLA na slovenskih tleh se od vira do vira nekoliko razlikujejo. Tako Švajncer (1993, str. 22) navaja podatek od 15.000 do 20.000 pripadnikov, takratni RŠTO pa 22.000 (Analiza bojnega delovanja TO RS, 1991, str. 2).

Neposredno (zunaj vojašnic) naj bi v oboroženem spopadu sodelovalo, po različnih ocenah, od 2000 (Bebler, 2005, str. 53–56) do 4000 pripadnikov JLA (Švajncer, 1993, str. 23), 461 zveznih policistov in 270 zveznih carinikov. Poleg tega je v bojih neposredno sodelovalo od 120 do 150 tankov, od 100 do 120 bojnih vozil pehote, oklepnih transporterjev in drugih oklepnih vozil, 15 letal in 20 helikopterjev. V okviru JLA so v operaciji proti Sloveniji delovala poveljstva šestih korpusov, dveh oklepnih, ene mehanizirane, treh motoriziranih, ene planinske in ene letalske brigade. V operaciji na slovenskih tleh so neposredno sodelovali:

- trije oklepni bataljoni z 31 tanki M-84, 10 bojnimi vozili pehote in 250 vojaki;
- štirje oklepni bataljoni z 31 tanki T-55, 12 oklepnimi transporterji in 300 vojaki;

¹¹ Strateško raven odločanja v okviru vodenja in poveljevanja oboroženim silam Jugoslavije je predstavljalo najvišje državno vodstvo, vključno z Generalštabom oboroženih sil. Na strateško-operativni ravni so bila vzpostavljena vojaška območja, na operativni ravni so delovala poveljstva korpusov (Kranjc, 2005, str. 67).

- mehanizirani bataljon z 31 bojnimi vozili pehote in 450 vojaki;
- motorizirani bataljon s 700 vojaki;
- planinski bataljon s 600 vojaki;
- mešani protioklepni divizion s 24 oklepnimi vozili in 200 vojaki;
- lovsko-bombniška eskadrilja z 12 do 15 letali MIG-21, galeb in orel;
- helikopterska eskadrilja z 18 do 20 helikopterji (prav tam).

Takoj po koncu junijskih spopadov je po oceni Janeza Janše (1992, str. 247) na ozemlju RS ostalo še 12.000 pripadnikov JLA, približno 2000 naj bi jih odšlo iz Slovenije organizirano v kolonah, ki jim je bil dovoljen umik, 8000 pa je bilo ujetih ali jih je zbežalo iz RS v lastni organizaciji. Podatki Rdečega križa (RK) Slovenije 17. julija 1991 kažejo, da je imela jugoslovanska stran 37 mrtvih, 163 ranjenih in 3230 ujetih pripadnikov JLA in zvezne milice (Vojna v Sloveniji, 1991, str. 107), podatki RŠTO 27. julija 1991 pa 45 mrtvih, 116 ranjenih, 2643 zajetih, 3090 pripadnikov JLA pa naj bi prebegnilo (Analiza bojnega delovanja TO RS, 1991).

3.2.2 Sile in sredstva slovenskih obrambnih sil

Med pripravami na oboroženi spopad, po razorožitvi TO in do zamenjave načelnika RŠTO sta bili slovenska milica in MSNZ edino, s čimer je v kadrovskega smislu razpolagala slovenska stran. Takratna milica je imela v svoji sestavi 4710 pripadnikov (Čelik, 2004, str. 79). V MSNZ je bilo razporejenih približno 22.000 pripadnikov rezervne sestave TO (Mikulič, 2005, str. 23) in približno 1200 delavcev organov za notranje zadeve, po večini miličnikov (Prebilič, Guštin, 2006, str. 13). Pozneje, v neposrednih pripravah na vojno, po ukinitvi MSNZ in prepodreditvi njenih članov v TO, pa kadrovska situacija ni predstavljala več večje omejitve. V enote TO je bilo na vpoklic razporejenih približno 75.000 rezervistov (Mikulič, 2005, str. 32). »Ozko grlo« pri mobilizaciji enot je predstavljala oborožitev, ki je je po razorožitvi TO s strani JLA močno primanjkovalo.

Maja 1991 je imela TO RS glede na razpoložljivo oborožitev za boj pripravljene vse štabe TO, 85 skupin za oviranje, 92 protioklepnih skupin, 6 bataljonov, 11 odredov velikosti čete, 33 odredov velikosti voda, 142 čet in baterij, 240 vodov

in 59 oddelkov.¹² Stanje oborožitve se je povečalo na 34.000 kosov pehotnega orožja, 1106 kosov protiklepnega orožja za enkratno uporabo, 203 kose orožja za ognjeno podporo, 99 protiletalskih topov, 42 protiletalskih raket in 33.379 kilogramov eksploziva. Slaparjeva (2004, str. 11) ocena je bila, da bi z ustrezno uporabo teh sredstev TO lahko onesposobila 184 tankov ali 368 oklepnih transporterjev.

Tako je bilo na slovenski strani ob začetku vojne, 26. junija 1991, mobiliziranih 16.948 pripadnikov TO, do 5. julija 1991 pa je to število naraslo na 35.299. Številka predstavlja vrh udejstvovanja TO. Do 7. julija 1991 je to število ponovno upadlo na nekaj malega več kot 32.000, do 15. julija 1991 pa na 11.587 pripadnikov TO (Analiza bojnega delovanja TO RS, 1991).

Status oborožitve TO se je med spopadom občutno popravil, saj so bila skladno s predhodnimi načrti (Nabava) zasedena skladišča opreme in oborožitve, tako da bi lahko TO oborožila tudi številčno večje sile. Tako naj bi zaplenjena oborožitev 17. julija 1991 znašala: 10.363 kosov pehotne oborožitve, 2840 kosov protiklepne oborožitve, 38 kosov sistemov protizračne obrambe, 57 oklepnih vozil, 184 motornih vozil, 21 kosov artilerijskega orožja, 231 kosov sredstev zvez, 7 milijonov kosov pehotnega streliva, 200.000 kosov protiklepnega streliva in streliva za protizračno obrambo, 4000 ton minskoeksplozivnih sredstev idr. (Analiza bojnega delovanja TO RS, 1991).

V spopadu je imela slovenska stran 12 mrtvih in 144 ranjenih pripadnikov TO in milice. Spopadi niso prizanesli niti civilistom, saj jih je 16 izgubilo življenje (od tega 10 tujcev), 38 je bilo ranjenih (podatki RKS 17. julija 1991 v *Vojna v Sloveniji*, 1991, str. 107).

Tako MSNZ kot pozneje TO je na strateški ravni vodilo Predsedstvo RS, ki je hkrati po zakonu opravljalo tudi funkcijo vrhovnega poveljnika. Na operativno-strateški ravni pa sta bila do ustanovitve Republiške koordinacijske skupine za vodenje obrambnih sil odgovorna Republiški sekretariat za notranje zadeve (RSNZ) in Republiški sekretariat za ljudsko obrambo (RSLO). Med oboroženim spopadom je Republiška koordinacijska skupina delovala kot štab vrhovnega

¹² O takem stanju je Predsedstvu RS poročal Janez Slapar, načelnik RŠTO, 13. maja 1991 v Poljčah. Sile so bile primerljive s 378 četami ali 94 bataljoni ali 23 brigadami. Poleg tega pa je v obdobju od januarja do maja 1991 bojno usposabljanje opravilo 9426 starešin in pripadnikov enot TO (Slapar, 2004, 11).

poveljnika, ki je vključevala tudi RŠTO kot najvišji vojaškostrokovni organ.¹³ Operativno raven poveljevanja so predstavljali pokrajinski štabi Teritorialne obrambe (PŠTO), občinski štabi Teritorialne obrambe (OŠTO) pa taktično raven (Kranjc, 2005, str. 67–68).

Ukrepi civilne obrambe med spopadi so obsegali postavljanje barikad na smereh napredovanja nasprotnika, odklapanje telekomunikacij, elektrike in vode v vojašnicah in vojaških objektih, usklajevanje z lokalnimi oblastmi, organizacijo prve pomoči in zaščite civilnega prebivalstva med vojaškim delovanjem.¹⁴

Mnoge od omenjenih funkcij obrambnih in civilnih struktur RS so bile na preizkusu že leta 1990, zelo očitno in intenzivno pa maja 1991 med pekrskimi dogodki, uporabljene so bile tudi v obdobju po podpisu Brionske deklaracije pa vse do odhoda JLA iz Slovenije.¹⁵

3.3 Analiza prostora kot dejavnika v konfliktu

Proces osamosvajanja v vseh fazah je obsegal ozemlje celotne Slovenije. Oboroženi spopad je potekal izključno na ozemlju RS, razen nekaj obmejnih kršitev JLA, ko je nekaj granat in nabojev med boji nekontrolirano padlo

¹³ Republiška koordinacijska skupina je usklajevala in vodila aktivnosti več vrst obrambnih sil, poleg TO in milice tudi ukrepe in enote civilne obrambe, ki je obsegala civilno zaščito, gospodarsko obrambo, obrambno–zaščitne ukrepe oblasti, neoborožen odpor proti napadalcu in psihološko obrambo.

¹⁴ Kot del civilne obrambe je bilo zelo dejavno in učinkovito psihološko delovanje, ki se je kazalo v delu medijev v obliki informiranja državljanov in pripadnikov obrambnih sil v prizadevanju, da pojasnijo delo slovenske obrambe kot subjekta, ki ima in dela prav, kar je prav gotovo imelo velik učinek na zagotavljanje enotnosti prebivalstva in ugodnega javnega mnenja v Sloveniji, pa tudi v tujini. Druga pomembna funkcija medijev je bilo alarmiranje pred letalskimi napadi in obveščanje o ukrepih zaščite. Tretji, tudi zelo pomemben vidik psihološkega delovanja pa je bilo delovanje na terenu, s katerim so pripadniki obrambnih sil, lokalnih oblasti in civilisti pripadnikom JLA sporočali, da ne delajo prav in da naj pustijo enote, kar je na narodnostno mešane enote JLA, ki so začele razpadati navznoter, dosegalo v mnogih primerih celo večji učinek od orožja. Šteiner (2004, str. 19) ocenjuje: »Obrambne sile in drugi organi RS so imeli nadzor nad informacijami in komunikacijami. Nadzor nad prostorom, lokalnimi in republiškimi javnimi občili ter drugimi informacijami je pomenil za obrambne sile strateško prednost.«

¹⁵ Vsi ti ukrepi so bili izjemno pomembni in so v sinergiji, skupaj z bojnimi aktivnostmi, dosegali velike učinke pri delovanju obrambnih sil. Za dober učinek sta bili pomembni jasna linija vodenja in poveljevanja in tesna koordinacija vseh sodelujočih subjektov. Republiška koordinacijska skupina je to koordinacijo predstavljala na najvišji ravni, kjer so se aktivnosti medsebojno koordinirale in izmenjevali podatki, ki so bili pomembni za vse obrambne strukture. Delovala je vse do konca oktobra 1991.

na ozemlje Avstrije. Kot del bojevališča pa lahko razumemo tudi ozemlje Republike Hrvaške, ki je bilo uporabljeno kot temeljišče za zbiranje sil in izhodišče nekaterih enot JLA, s katerega so prodrle na ozemlje Slovenije. Sem spada 5. vojaško območje najmanj v tistem delu, s katerega so prihajale enote JLA v Slovenijo. Ne smemo pozabiti niti na letališča, s katerih je Jugoslovansko vojno letalstvo (JVL) neposredno izvajalo napade na cilje v Sloveniji, med drugim tudi z ozemlja Bosne in Hercegovine.¹⁶

V smislu neposrednega bojnega delovanja v oboroženih spopadih junija in julija 1991 v RS in vojaške rabe prostora je mogoče razlikovati te prostorske kategorije, ki so pomembne za analizo:

- vojašnice in vojaški objekti JLA,
- območja in smeri prodorov enot JLA,
- območje državnih meja kot cilj vojaškega delovanja JLA.

Vojašnice in vojaški objekti JLA (letališča, skladišča, vadbišča, učni centri, vojaške ekonomije idr.) so bili razporejeni po celotnem ozemlju RS. To je imelo dva pomembna učinka s stališča izvajanja oboroženega boja. Pomenilo je veliko razpršenost enot in zmogljivosti JLA, kar je neposredno onemogočilo večjo koncentracijo sil za delovanje na odločilnih smereh. Posledično pa je tudi pomenilo, da so bile potrebne precej velike sile TO za blokado teh izoliranih objektov in zavarovanje infrastrukture RS, saj je nevarnost izpadov grozila iz veliko žarišč – vojašnic in drugih objektov. Torej, po eni strani je razpršenost JLA po prostoru od slovenskih obrambnih sil zahtevala velike sile za kontrolo in izvedbo blokad, po drugi strani pa je omogočala izolacijo sil v vojašnicah, kar so slovenske obrambne sile tudi s pridom izkoriščale, učinek pa še pomnožile z odklapanjem in blokiranjem vitalnih povezav vojaških objektov s svetom (zveze, oskrbne poti, odklop vode in elektrike). Tako je bila že kmalu po začetku spopadov velika večina enot JLA na ozemlju RS blokiranih v vojašnicah, brez elektrike, vode, hrane, rezervnih delov, pogosto pa tudi brez zveze z nadrejenimi.¹⁷ Po drugi strani pa je logistična oskrba enot TO potekala

¹⁶ Pri tem smo namenoma zanemarili ozemlja zunaj bojevališča, od koder so tik pred oboroženim spopadom ali med njim prišle enote specialnih sil (Niš), enote izvidnikov in vojaške policije ter zamenjanih starešin, ki so prišli iz najrazličnejših delov SFRJ, da ne omenjamo dejstva, da so operacijo na strateški ravni zasnovali in posredno vodili na Generalštabu oboroženih sil v Beogradu.

¹⁷ Tako stanje je katastrofalno vplivalo na večnacionalne enote, zaprte v vojašnicah, ki so se pod pritiskom izolacije in pomanjkanja začele razkrajati, pripadniki pa množično bežati iz njih.

nemoteno. Poleg tega je razpršenost skladišč enotam TO omogočala njihovo zavzetje brez večjega tveganja, da bi posredovale enote zunaj teh objektov.

Oklepno-mehanizirane enote JLA so prodirale s sedmih smeri,¹⁸ predvsem po glavnih prometnicah iz vojašnic ter vojaških objektov na ozemlju RS in z ozemlja Republike Hrvaške, da bi zavzele zahodno državno mejo in letališče Brnik. Enote, ki so prodirale po komunikacijah, so bile po večini sestave oklepno-mehaniziranih vodov in čet, redkeje bataljonov¹⁹ (Nanut, 2005, str. 83).

Zelo podobno je prostorski dejavnik vplival tudi na obmejnem območju. Enote JLA, ki so zasedle mejne prehode, so se kmalu znašle v obkolitvi, brez možnosti oskrbe, enako velja za obmejne stražnice. Če pa so te enote delovale zunaj obmejnih stražnic, pa jih je čakala podobna usoda kot kolone JLA.

Slovenske obrambne sile so si z uspešnimi blokadami vojašnic, obmejnih stražnic in oklepnih kolon zagotovile prednost neoviranih notranjih smeri, kar jim je prineslo bistveno taktično prednost.

3.4 Analiza časa kot dejavnika v konfliktu

Časovni okvir vojne za Slovenijo si različni avtorji različno razlagajo. Tako je splošno sprejeto mnenje, da gre za »desetdnevno vojno«, kar drži le, če vojaški spopad omejimo na obdobje odkritih oboroženih spopadov. Tu torej ne upoštevamo obdobja napetosti, ki se je v Sloveniji različno intenzivno in očitno kazalo v konfliktu med JLA in Slovenijo ali njenim vodstvom pred t. i. desetdnevno vojno in po njej.

¹⁸ Varaždin–Ormož–Gornja Radgona; Maribor–Šentilj; Maribor–Dravograd; Karlovec–Ljubljana–Jesenice; Vrhnika–Brnik; Postojna–Ajdovščina–Nova Gorica; Ilirska Bistrica–Kozina–Sežana (Nanut, 2005, str. 84).

¹⁹ Šlo je torej za relativno majhne taktične enote, ki so bile razdrobljene na velikem območju, z zelo velikimi medprostori med enotami, ki niso omogočali sobojevanja enot, niti najnujnejše pomoči na smereh, kjer bi bilo treba. Enote so izvajale prodor skoraj brez izvidniških enot v predpolju in brez bočnega zavarovanja, kar je slovenskim obrambnim silam na razgibanem zemljišču, kot je ozemlje RS, omogočalo učinkovito zasedno delovanje in doseganje presenečenja, bodisi pri izbiri mest za blokade in obrambo bodisi pri uvajanju novih enot na območja bojev, ter prikrit premik enot in razpored sil, kar so tudi s pridom izkoriščale.

Nekateri avtorji na oboroženi spopad v Sloveniji gledajo širše. »Vojna v Sloveniji se ni začela 27. junija 1991 in se ni končala 4. julija 1991. Začela se je veliko prej in še nihče ne ve, kdaj se bo končala,« so zapisali v publikaciji *Vojna v Sloveniji* (1991, str. 8), ki je izšla avgusta 1991. To nakazuje na negotove razmere, v katerih se je Slovenija znašla v tistem obdobju tako pred oboroženimi spopadi kot tudi neposredno po njih. Tudi Krkovič (Rajk, 2011, str. 42) meni, da se je vojna začela ob poskusu razorožitve TO maja 1990, ki po njegovem predstavlja prvo resno grožnjo JLA, končala pa naj bi se z odhodom zadnjega vojaka iz Slovenije 25. oktobra 1991.

Če si pogledamo definicijo konflikta,²⁰ si lažje predstavljamo značilnosti tistega obdobja. V obdobju, ki bi ga lahko opredelili kot obdobje priprav na oboroženi spopad, se je dogajalo prav to. RS in njeno politično vodstvo sta izražala osamosvojitvene težnje in izvajala osamosvojitvene ukrepe, ki niso bili po volji JLA, ki je s tem izgubljala domovino in razlog za obstoj.²¹ Če si pogledamo še naslednjo definicijo, dobimo kar pravo sliko. »Konflikti nizke in srednje intenzivnosti so omejeni politično-vojaški posegi, s katerimi se želi doseči politični, ekonomski, socialni ali psihološki cilj, praviloma na geografsko omejenem prostoru in z omejeno uporabo oboroženih sil. Vojskovanje ni glavni instrument za doseganje strateških ciljev.« (Vojaška doktrina, 2006, str. 9.) Torej v Sloveniji pred eskalacijo konflikta v oboroženi spopad lahko govorimo o konfliktu nizke intenzivnosti. Za preučevano obdobje je značilno, da JLA deluje kot vojaški in politični subjekt, ki grozi RS z vojaško silo in jo v omejenih posegih tudi uporabi (Pekre, zavzetje RŠTO), da bi najprej dosegla politične cilje (odstop slovenske politike od osamosvajanja), posredno pa tudi vse druge. Vse skupaj se dogaja na omejenem prostoru RS in 5. vojaškem območju, vojskovanje v tem obdobju (še) ni glavni instrument za doseganje ciljev.

Z vojaškega vidika osamosvajanja Slovenije lahko prepoznamo več zaporednih obdobj ali faz različne intenzivnosti konfliktov:

²⁰ »Konflikt je situacija, v kateri sta pogosto prisotna nasilje ali grožnja z nasiljem. Je posledica nasprotovanja ali prekrivanja interesov, povezanih z nacionalnimi vrednotami, materialnimi viri ali s prerazporeditvijo politične in druge moči.« (Vojaška doktrina, 2006, str. 9.)

²¹ V resnici je RS z osamosvojitvijo ogrožala vitalni interes JLA, zato je prihajalo do konfliktov – grožnja z nasiljem je bila stalnica.

1. Faza konflikta nizke intenzivnosti, od 15. maja do 4. oktobra 1990: prvo obdobje priprav na vojno med izdajo ukaza za razorožitev TO in sprejetjem ustavnega zakona na področju obrambe, s čimer je pristojnost nad TO prešla na predsedstvo republike.
2. Faza konflikta nizke intenzivnosti, od 4. oktobra 1990 do 26. junija 1991: drugo obdobje priprav na vojno med zasedbo RŠTO in začetkom oboroženih spopadov.
3. Faza eskalacije konflikta v oboroženi spopad, od 26. junija do 7. julija 1991.
4. Faza konflikta nizke intenzivnosti, od 7. julija do 26. oktobra 1991. Obdobje med podpisom Brionske deklaracije in odhodom zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

Vojaške priprave na vojno so se za Slovenijo začele v zelo negotovih okoliščinah, ko je bila TO v veliki meri razorožena. Obdobje MSNZ, ki je temu sledilo, je predstavljalo zelo posebno obdobje v obrambnih pripravah na vojno, saj so se vse aktivnosti dogajale prikrito, podtalno. Orožje se je pridobivalo praktično z vsemi sredstvi in razdeljevalo po celotni državi v skrivna skladišča, daleč od oči javnosti in JLA ter jugoslovanskih tajnih služb. Aktivnosti so potekale ponoči, disperzijo oborožitve po Sloveniji je zavarovala specialna enota milice z oboroženim spremstvom, vsi sodelujoči v MSNZ so bili zaradi lastne varnosti oboroženi. V to obdobje spadajo tudi prvi obrambni načrti za primer posredovanja JLA. Na to obdobje priprav na vojaško osamosvojitve Slovenije lahko prav gotovo gledamo kot na samostojno fazo, saj ima povsem svoje značilnosti.²²

Naslednja faza priprav na vojno je potekala pod RŠTO, ki ga je vodil takratni major Janez Slapar pod okriljem RSLO. Značilnost tega obdobja je, da je del priprav v nasprotju s prejšnjim potekal manifestno, na očeh javnosti, saj je bilo treba javnost seznaniti z obrambnim prizadevanjem RS in ji še pred plebiscitom pokazati, da Slovenija misli resno z osamosvojitvijo in da pripravlja tudi svoje obrambne sile za najslabši mogoči scenarij – spopad z JLA. V tem duhu se je torej tudi 17. decembra 1990 postrojila 30. razvojna skupina. Naslednja

²² Ta je trajala od 15. maja, ko je bil izdan ukaz za razorožitev TO, do 4. oktobra 1990, ko je bila MSNZ kot taka razpuščena, posamezniki, enote in oborožitev pa vključeni v TO. Takrat se je začela nova faza, ki je trajala vse do razglasitve neodvisnosti in začetka oboroženih spopadov v Sloveniji.

značilnost je intenzivno usposabljanje in preverjanje usposobljenosti štabov in enot TO (štabna vaja Kobra 91, Premik 91), pri čemer so poleg preverjanja pripravljenosti štabov in enot preverili in demonstrirali tudi delovanje enot TO zunaj območja pokrajine, torej pripravljenost za manevrsko bojevanje. Vsi ti dogodki so bili izdatno medijsko podprti in odmevni. To se je dogajalo ob stalni grožnji, da bo JLA vojaško posredovala. Dinamiko tistega časa najbolj iluzorno prikaže izjava Janeza Slaparja (2004, str. 13): »/.../ hkrati smo zaradi groženj takratne JLA izvajali ukrepe, ki spadajo v področje bojnih aktivnosti.«

Čeprav se je pozneje izkazalo, da so se oboroženi spopadi končali s podpisom Brionske deklaracije, 7. julija, pa takrat to ni bilo samoumevno. Pritiski vodstva JLA so se še stopnjevali, zgodilo se je tudi nekaj incidentov, ki so se dogajali po podpisu Brionske deklaracije do odhoda JLA iz Slovenije, psihološko delovanje obeh strani se je nadaljevalo, enako tudi obveščevalne in protiobveščevalne dejavnosti. Nadaljevale so se aktivnosti slovenskih obrambnih sil²³ na področju zavarovanja infrastrukture in pomembnih objektov, kar vse kaže na negotove, nikakor pa običajne razmere stanja miru, ki ga takrat še ni bilo pričakovati. Povečana negotovost je bila še posebno intenzivna do septembra 1991, ko se je po nekaterih ocenah pričakovalo novo posredovanje JLA (Vojna v Sloveniji, 1991, str. 123). Takrat so se že razmahnili tudi oboroženi spopadi na Hrvaškem in nova agresija na Slovenijo je postala manj verjetna. Kljub temu pa so se nadaljevali ukrepi zavarovanja in spremljanja JLA vse do njenega odhoda iz Slovenije. To »povojno« obdobje ponovno predstavlja fazo zase v prizadevanjih za vojaško osamosvojitve Slovenije.

4 Sklep

Najprej pogledjmo primer vojne za Slovenijo 1991 z vidika operacije, ki je »serija povezanih taktičnih aktivnosti (bitk, bojov, udarov), ki jih izvajajo bojne sile in so koordinirane v času in prostoru za doseg strateških ali operativnih ciljev« (JP 3-0, 2017, GL-12). V oboroženem spopadu v Sloveniji je prepoznati serijo taktičnih aktivnosti do ravni bojov, ki so jih izvajale bojne sile: TO in milica.

²³ TO je bila še vedno v stanju mobilizacije, čeprav se je številčno precej zmanjšala, na pomembnih komunikacijah so bile ob njih pripravljene barikade, demobilizirane enote TO pa pripravljene na vpoklic.

Operacije se »izvajajo na osnovi enotnega načrta in pod enotnim poveljstvom za doseg operativnega, včasih omejenega strateškega cilja« (Vego, 2009, str. V-33). V našem primeru se je obrambna operacija izvajala na podlagi načrtov, ki jih je RŠTO pripravil v obdobju pred spopadom (načrti Kamen, Nabava, Plebiscit in Ščit, itd.) in pod enotnim poveljstvom s Predsedstvom RS na strateški, Republiško koordinacijsko skupino na strateško-operativni ravni in pokrajinskimi štabi TO na operativni ravni, operacija pa je zagotovo dosegla strateški cilj.

Glede obsega operacije v času in prostoru ter z vidika sodelujočih sil »poteka operacija na bojevališču (v operacijski coni) kot delu vojskovališča, v njej pa praviloma sodelujejo posamezne armade, oziroma jo izjemoma lahko izvajajo posamezni samostojni okrepljeni korpusi²⁴ /.../, operacije potekajo na eni do dveh operacijskih smereh in v povprečju trajajo od enega do treh tednov« (Žabkar, 2003, str. 164). Glede dejavnikov prostora, časa in sodelujočih sil smo že v poglavju o teoretičnih izhodiščih povedali, da gre za relativne dejavnike, ki so v primerjavi z ravnjo ciljev drugotnega pomena. Tako v našem primeru prostor operacije v grobem predstavlja celotno ozemlje RS, z delom ozemlja RH (del 5. vojaškega območja), na katerem so se oblikovale in od koder so se odpravile na nalogo oklepne kolone JLA, ter letališča, od koder so vzletela letala JVL v podporo silam JLA v Sloveniji. Operacija je trajala od 15. maja 1990 do 25. oktobra 1991, kar znaša nekoliko več kot leto in pol.²⁵ Sodelujoče slovenske obrambne sile so številčno sicer na ravni, primerljivi s korpusom (TO 35.000, milica 4000), v operativnem smislu pa so organizirane v manjše taktične enote ravni, primerljive s samostojnimi bataljoni. Zaradi pravilno uporabljene taktike, prilagojene oceni delovanja tedanjega nasprotnika in tedanjih razmer: tehnično močnejšemu in bolj gibljivemu nasprotniku, ob izkoriščanju poznavanja terena, podpori domačega prebivalstva itn. uporabljajo t. i. partizanski način bojevanja, za katerega so kot TO in milica tudi namenjene in po takratni doktrini splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite (SLO in DS) tudi usposobljene.

²⁴ »V določenih pogojih pa tudi manjše sile – skupine brigad ali divizije, če se s takšnim delovanjem dosegajo operativni cilji (npr. partizanske, osvobodilne vojne, številčno manjše armade ipd.)« (VE (6), 1973, str. 454).

²⁵ Za operacijo velja, da poteka v treh glavnih fazah: faza pred bojem, bojno delovanje, faza po izvedenem bojnem delovanju, kar v našem primeru obsega obdobje od izdaje ukaza o razorožitvi do odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

Če pogledamo na vojno za Slovenijo kot na operacijo, ugotovimo, da ta predstavlja posebnost. V smislu prostora in časa naš primer ne predstavlja tako male operacije, saj kapaciteta prostora omogoča uporabo več operativnih smeri, čas pa presega obdobje leta in pol, kar za operacijo ni malo. Glede sodelujočih sil gre v primerjavi z zgodovinskimi primeri, npr. iz druge svetovne vojne, za manjšo operacijo, ki pa je kljub vsemu mobilizirala vse razpoložljive zmogljivosti takratne slovenske družbe (vojaške, zaščitne, varnostne, gospodarske, politične in druge). Značilnost, ki bistveno odstopa od teorije, pa je predvsem to, da je dosegla strateški cilj. Po sodobnih opredelitvah operacije dosejajo operativne cilje in le izjemoma omejene strateške cilje. »V določenih primerih lahko operacija doseže omejen strateški cilj. Običajno je to povezano z naravo cilja, oziroma kadar je strateški cilj pretežno nevojaški (diplomatski, ekonomski, psihološki).« (Vego, 2009, str. V-34.) V vojni za Slovenijo to ne drži. Res je, da je bil oboroženi spopad glede razsežnosti omejen, ker je z omejenimi sredstvi in omejenimi cilji nastopal nasprotnik, vendar pa to ne drži za cilj slovenskih obrambnih sil, ki je bil dosežen na vojaški strateški ravni in je hkrati predstavljal tudi nacionalni strateški cilj. Zato si pogledjmo še drugo varianto: vojno za Slovenijo kot kampanjo.

»Kampanja je serija medsebojno povezanih operacij, usmerjenih v doseganje strateških ali operativnih ciljev v danem času in prostoru« (JP 5.0, 2017, GL-6). Oboroženi spopad, v bojnem delovanju najbolj intenzivna faza vojne za Slovenijo, vsekakor pomeni operacijo, izpolnjuje tudi merilo doseganja strateških ciljev, kar je bilo že pojasnjeno. Obdobje priprav v vojni za Slovenijo ima sicer nekaj značilnosti operacije, vendar ga težko označimo za klasično operacijo, saj manjka element bojnega delovanja, čeprav so slovenske obrambne sile v tistem času izvajale nekatere aktivnosti, ki so temu zelo blizu, kot so bojno zavarovanje, zavajanje nasprotnika, informacijska in psihološka dejavnost, obveščevalna in protiobveščevalna dejavnost. Obdobje ali faza priprav na vojno zasleduje operativni cilj vzpostavitve oboroženih sil naroda (tako kadrovske kot tudi materialno), ki bodo lahko v poznejši fazi uresničile strateški cilj in ubranile državo pred posegom iz tujine. Pri tem se poslužuje tudi nezakonitih, a legitimnih sredstev, kot je odtujevanje oborožitve iz skladišč JLA. Poleg tega aktivnost poteka na celotnem ozemlju RS in širše ter v svojo dejavnost vključuje celotne oborožene sile RS. Aktivnosti se izvajajo pod enotnim poveljstvom in na podlagi enotnega načrta.

Za kampanjo je značilno tudi to, da gre za serijo medsebojno povezanih večjih bojnih delovanj, ki potekajo zaporedno ali vzporedno, »v kombinaciji z nevojaškimi sredstvi. /.../ Kampanja se izvaja ob uporabi dveh ali več zvrsti oboroženih sil« (Vego, 2009, str. V-6). V našem primeru je več kot očitno zastopana uporaba nevojaških sredstev, ki so predstavljala učinkovito orožje v boju proti JLA, kar smo že omenili, slovenske obrambne sile pa zaradi omejenih zmogljivosti niso mogle uporabiti več zvrsti oboroženih sil, so pa uporabile vse, kar je bilo v danem trenutku na voljo in bilo smiselno, kar smo tudi že poudarili.

Ogrodje kampanje je značilno sestavljeno iz treh glavnih faz: faza pred začetkom sovražnosti, faza sovražnosti in faza po sovražnostih, čemur v celoti ustreza tudi potek dogodkov v preučevanem primeru.

Trajanje kampanje je odvisno od veliko dejavnikov, na splošno pa nanjo najbolj vplivajo velikost in kompleksnost strateškega cilja, dejavniki oboroženega boja – prostor, čas, sodelujoče sile in nasprotnikova volja do boja (Vego, 2009, str. V-8). V svojem bistvu je to zelo relativen dejavnik, ki ga naš proučevani primer po večini izpolnjuje. Ponovno je opaziti odstopanje pri sodelujočih silah, saj so po nekaterih definicijah »enote, ki praviloma izvajajo kampanjo, skupine armad in bojne flote« (Žabkar, 2003, str. 163), kar je za zmogljivosti države, kot je Slovenija, nedosegljivo. »/.../ trajajo lahko nekaj tednov in mesecev, včasih ves letni čas, lahko pa tudi več letnih obdobj« (prav tam). Tudi tu naš primer dosega merila definicije.

Kot je razvidno iz dosedanje analize vojne za Slovenijo z vidika oblik bojnega delovanja, imata nekatere pomanjkljivosti tako opredelitev za operacijo kot tudi za kampanjo. Naš primer ne spada v nobeno od teh kategorij v celoti, čeprav je bistveno bližje kampanji. Zato je za to obravnavo zelo koristna ta definicija. V nasprotju s »klasično« kampanjo Vego opredeli tudi kampanjo, ki poteka v konfliktih nizke intenzivnosti. Taka kampanja je »bolj kot iz operacij sestavljena iz serije povezanih večjih in manjših taktičnih delovanj, usklajenih v času in prostoru z namenom doseganja strateškega cilja ali strateškega cilja vojskovališča. V kampanjah, ki potekajo v konfliktih nizke intenzivnosti, se lahko uporablja pretežno nevojaška sredstva, medtem ko so vojaška sredstva uporabljena predvsem kot podpora le-tem« (Vego, 2009, str. V-6–8). Zdi se, da

je ta definicija še najbližja temu, kar je Slovence z vojaškega vidika popeljalo v samostojnost.

Iz analize vojne za Slovenijo kot oboroženega spopada, kakor smo jo predstavili v prejšnjem poglavju, je jasno, da je imel vojaški konflikt v Sloveniji v velikem obsegu značilnosti konflikta nizke intenzivnosti, kar je značilno za obdobji pred oboroženimi spopadi in po njih, v pripravah obeh strani na oboroženi boj in v njegovi zaključni fazi. Za ta obdobja je značilna tudi uporaba pretežno nevojaških sredstev obeh strani v konfliktu,²⁶ občasno pa tudi vojaških sredstev, vendar v zelo omejenem obsegu (odvzem oborožitve TO, ugrabitev poveljnika PŠTO med pekrskimi dogodki, obkolitev učnega centra, zasedba RŠTO).

Če je za obdobja pred oboroženimi spopadi in po njih značilno, da so se kazala kot konflikt nizke intenzivnosti, pa je v fazi oboroženega spopada močno narasel pomen bojnega delovanja, zaradi česar to obdobje predstavlja operacijo znotraj kampanje, ki je dosegla tudi strateški cilj – obrambo osamosvojitve pred napadalcem.

Vojna za Slovenijo je torej potekala kot vojaška kampanja, ki je bila sestavljena iz štirih zaporednih faz. Oboroženi spopad predstavlja le eno od njih – obrambno operacijo. Potekala je na celotnem prostoru Republike Slovenije od 15. maja 1990 do 25. oktobra 1991 in mobilizirala vse sile, ki jih je takratna republika premogla. Skupaj z bojevanjem kot najradikalnejšo obliko oboroženega boja je kampanja obsegala tudi uporabo mnogih nevojaških sredstev, ki so bila branilcu na voljo. Kampanja, ki jo je vodil najvišji politični in vojaški vrh države, je dosegla nacionalni strateški cilj.

²⁶ Političnih, diplomatskih, pravnih, gospodarskih idr. Poleg teh pa so pomembni tudi uporaba medijev, civilnozaščitni ukrepi, ukrepi civilne obrambe (odklop telekomunikacij, elektrike in vode vojašnicam), spontani upor in demonstracije državljanov zaradi pekrskih dogodkov ali zavzetja RŠTO.

5 Literatura in viri

1. *Analiza bojnega delovanja TO R Slovenije v času od 26. 6. 1991 do 17. 7. 1991*. RŠTO, št. SZ 804-03/484, z dne 25. 7. 1991.
2. Bebler, Anton. O vojaškopoličnih vidikih osamosvojitve Slovenije. V A. Bebler in drugi, ur. *Sodobno vojaštvo in družba*. Knjižna zbirka Varnostne študije. Ljubljana: FDV, 2005, str. 45–58.
3. Čelik, Pavle, 2004. Postopki in metode delovanja milice med osamosvojitveno vojno. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 1/04 (7). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 1. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 73–84.
4. Janša, Janez. *Premiki*. Nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992. Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. *Joint Operation Planning*, 2017. Joint Publication 5-0, US Department of Defence.
6. *Joint Operations*, 2017. Joint Publication 3-0, US Department of Defence.
7. Kranjc, Viktor, 2005. Organizacija in značilnosti vodenja in poveljevanja v osamosvajanju Slovenije 1990/91. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 1/05 (9). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 3. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 48–76.
8. Mikulič, Albin, 2005. *Uporniki z razlogom*. Ljubljana: PDRIU.
9. Nanut, Karlo. 2004. Vzroki poraza JLA v Sloveniji leta 1991. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 2/04 (8). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 2. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 59–102.
10. Nanut, Karlo. 2005. Uporaba in delovanje oklepno-mehaniziranih enot JLA. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 1/05 (9). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 3. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 77–99.
11. Prebilič, Vladimir, in Guštin, Damijan, 2006. *Boj na Holmcu, 27.–28. junij 1991 in Koroška v vojni za obrambo neodvisnosti Republike Slovenije*, Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

12. Rajk, Matej, 2011. *Vojna ali oboroženi spopad: Slovenija 1991*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
13. Slapar, Janez, 2004. Priprave Teritorialne obrambe od oktobra 1990 do napada. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 2/04 (8). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 2. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 4–13.
14. Šteiner, Alojz, 2004. Slovenske obrambne sile in glavne značilnosti v slovenski osamosvojitveni vojni. V K. Nanut in drugi, ur. *Vojaška zgodovina*. Št. 2/04 (8). Vojna za Slovenijo 1991 (Simpozij, 26. in 27. november 2002, 2. del). Ljubljana: GŠSV, Vojaški muzej, str. 14–31.
15. Švajncer, Janez, 1993. *Obranili domovino. Teritorialna obramba Republike Slovenije v Vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991*. Ljubljana: Viharnik.
16. Vego, N. Milan, 2009. *Joint Operational Warfare. Theory and Practice*. U. S. Naval War College.
17. *Vojaška doktrina*, 2006. Ljubljana: PDRIU.
18. *Vojna enciklopedija*, 1973, 6. zvezek. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
19. *Vojna v Sloveniji: Od napadov na JLA do zmage nad JA. 1991*. Ljubljana: Mednarodno tiskovno središče.
20. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina*. 1. knjiga. Temelji vojaških ved. Ljubljana: FDV.

6 Seznam kratic

JLA	Jugoslovanska ljudska armada
JVL	Jugoslovansko vojno letalstvo
MSNZ	Manevrska struktura narodne zaščite
OŠTO	občinski štab za Teritorialno obrambo
PŠTO	pokrajinski štab za Teritorialno obrambo
RH	Republika Hrvaška
RK	Rdeči križ
RS	Republika Slovenija
RSLO	Republiški sekretariat za ljudsko obrambo

RSNZ	Republiški sekretariat za notranje zadeve
RŠTO	Republiški štab za Teritorialno obrambo
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SLO in DS	splošna ljudska obramba in družbena samozaščita
TO	Teritorialna obramba
VO	vojaško območje